

д-ра. пед. наук: спец. 13.00.01. «Теорія та історія педагогіки» / Н. В. Кічук. – К., 1993. – 31 с.

5. Паскаль О. В. Технології соціально-педагогічної діяльності: навч. пос. / О. В. Паскаль. – Харків: Бурун Книга, 2011. – 288 с.

Марущенко О. А. (Харків, Україна)

**ЧИ ПОТРІБНА ГЕНДЕРНА ЕКСПЕРТИЗА ПІДРУЧНИКІВ
ДЛЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ?**

У тезах обґрунтовується необхідність реалізації гендерної експертизи підручників для вищої школи на прикладі реально здійсненої аналогічної експертизи шкільних підручників, коротко описується методологія останньої.

Marushchenko O. (Kharkiv, Ukraine)

**WHETHER THE GENDER EXPERTISE OF TEXTBOOKS NEEDED
FOR HIGH SCHOOL?**

The article proves the necessity of the implementation of gender expertise of textbooks for high school on an example actually carried out a similar examination of school textbooks, briefly described its methodology.

Питання, винесене у назву, є дещо риторичним. Очевидно, що будь-яка навчальна література, в якій «дійовою особою» виступає людина (як персонаж текстів, вправ, завдань, ілюстрацій тощо), може бути (і найчастіше є) прихованим транслятором дискримінаційних положень і стереотипів.

Ми виходимо з того, що освіта є ледь не ключовою «слухняною виконавицею» замовлень патріархатної культури: у кожному закладі освіти, поруч з офіційним навчальним планом, завжди існує «прихований», завдяки дії якого імпліцитно засвоюються гендерні ролі, усталені моделі поведінки, стереотипи, цілі життєві сценарії. І одним з його головних компонентів є якраз зміст освіти, що реалізується, передусім, у навчальних програмах і підручниках/посібниках.

Наприклад, «класичний» навчальний план може знайти своє вираження у звичайних шкільних математичних завданнях «на час і простір», і лише прискіпливий аналіз «соціального бекграунду» вправ вкаже на те, що особи жіночої статі тільки і роблять тут, що ліплять на швидкість вареники, а чоловічої – збирають конструктор або, скажімо, подорожують. Учнівство, звичайно, «пропрацює» не тільки безпосередній (тобто математичний) зміст завдань, а й їх «прихований» соціальний контент, засвоїть і відтворить його. Ось чому гендерна експертиза підручників є актуальним завданням – не тільки науковим, а й суспільно-політичним: системне та послідовне очищення навчальної літератури від дискримінацій допоможе демократизувати життєві траєкторії кожної людини, яка навчається.

Навесні 2016-го року, вперше в історії України, відбулася гендерна експертиза шкільних підручників (точніше їх проектів для 8-го класу) ще до того, як вони друкувалися коштом держави. Для здійснення експертизи була розроблена (за участі автора) спеціальна методологія аналізу з наступними п'ятьма домінуючими напрямками [1]:

– *Кількісна диспропорція осіб обох статей.* Як це не дивно, але при доволі паритетній кількості чоловіків і жінок на планеті Земля, у «світі підручників» існує виражена гендерна диспропорція – десь 70 % на 30 % (або більша) на користь перших. В рамках експертизи здійснювався простий кількісний підрахунок, і прийнятною вважалася пропорція принаймні 60 на 40.

– *Представлення осіб різних статей у стереотипних гендерних ролях.* Типовий розподіл: чоловік – активний, раціональний, наполегливий, зайнятий соціально значущою працею, найчастіше – на рівні прийняття рішень; жінка – пасивна, емоційна, керована, опікується домашнім господарством, родиною та вихованням дітей, задіяна в обслуговуючій праці.

– *Сегрегація і поляризація за ознакою статі.* Сюди відносять усі випадки, коли особи двох статей зображуються на сторінках підручників порізно та протиставляються одна одній (наприклад, жінки часто виступають конформістками, а чоловіки – порушниками норм поведінки).

– *Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей через образ чоловіка.* Гендерний аналіз шкільних підручників показав, що орієнтовно у 90 % випадків на супровідній ілюстрації до слова «людина» зображується саме чоловік, наче жінка – це не людська істота.

– *Використання гендерночутливої мови.* Це аналіз того, наскільки вживаними у підручниках є звертання у формі збірних іменників і описових конструкцій, чи використовуються паралельні форми маскулітивів і фемінітивів, а також формулювання, позбавлені мовного андроцентризму і сексизму.

Ця методологія гендерної експертизи довела свою ефективність, хоча, звичайно, її не можна вважати вичерпною. Ключовою є відповідь на питання, наскільки вона може бути застосована до університетської навчальної літератури? Чи збереже вона свій дослідно-аналітичний потенціал?

Власне, немає сумнівів, що аналітична схема, що складається з п'яти вищезгаданих напрямів, буде продуктивною і на цьому освітньому рівні. Але, скоріше за все, зміниться сам характер роботи по ній. По-перше, навряд чи людина, яка не спеціалізується на фаху, за яким написаний підручник чи посібник, зможе здійснити його ґрунтовну гендерну експертизу: одних лише загальних знань тут буде недостатньо, адже навчальна література у вищій школі вирізняється значно більш глибоким, деталізованим і сфокусованим на певній проблематиці поданням матеріалу, принципово іншим рівнем труднощів, варіативністю авторських підходів. По-друге, сама стилістика підручників у вишах (ілюстративний мінімалізм, «суворі» текстові форми тощо) суттєво утруднюватиме сприйняття контенту. По-третє, кількість підручників / посібників у вищій школі в десятки разів перевищує аналогічну

на рівні школи: аби здійснити гендерну експертизу навчальної літератури бодай одного навчально-предметного профілю, експертний штат має напружено працювати не один місяць.

Проте, не дивлячись на певні, наперед видимі, труднощі, здійснення гендерної експертизи підручників/посібників для вищої школи – це, безперечно, лише справа часу та акумулювання експертного потенціалу для реалізації цього надважливого наукового та суспільно-політичного завдання.

ЛІТЕРАТУРА // ЛІТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Малахова О.А., Марущенко О.А., Дрожжина Т.В., Коробкіна Т.В. Теоретико-методологічні засади гендерної експертизи підручників // Інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / О. А. Малахова, О. А. Марущенко, Т. В. Дрожжина, Т. В. Коробкіна ; [За заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної]. – К.: Педагогічна думка, 2016. – С. 48-56.

Литвиненко С. А., Ямницький В. М. (Рівне, Україна)

ПРАКТИКА СУПЕРВІЗІЇ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОПОМАГАЮЧИХ ПРОФЕСІЙ

У тезах обґрунтовано теоретико-методичні аспекти супервізії як інноваційної складової підготовки майбутніх фахівців допомагаючих професій.

Lytvinenko S., Yamnitsky V. (Rivne, Ukraine)

THE SUPERVISION PRACTICE AS THE COMPONENT OF FUTURE PROFESSIONALS PREPARATION OF HELPING PROFESSIONS

Theses founded theoretical aspects of supervision as part of innovative component of future specialists helping professions preparation.

В останні десятиліття набув популярності та поширення термін «допомагаючі професії», що характеризує цілий клас професій (професій типу людина-людина), до сфери професійних обов'язків яких належить робота з людьми, які переживають певні труднощі й проблеми, або перебувають в екстремальних життєвих ситуаціях. У загальному вигляді допомагаючі професії визначаються як професії, теорії, дослідження та практика яких зосереджується на допомозі іншим, виявленні та вирішенні їхніх проблем і розширенні знань щодо подальших можливостей у наданні допомоги. Представниками допомагаючих професій є лікарі, педагоги, психологи, соціальні працівники.

Актуальність розвитку інституту супервізії зумовлюється потребами підвищення якості підготовки фахівців, що працюють у різних галузях